

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnicijemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za polleta 1 gld. 80 kr., za četrletja 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrletja 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 17. oktobra 1866. ~

Gospodarske stvari.

Kako ravnati, da se na novo vsajena sadna drevesa primejo?

O tem piše skušeni vrtnar E. Lukas tako: Nove korenine pri presajenih drevesnih sadikah se naredijo, kakor pri drugih rastlikah, edino po redilni snovi, ktera je v deblu ali porobku skrita, kakor hitro more korenina svoje popke ugodno odganjati. Po tem takem morejo le tista mlada drevesca dobro koreniniti, ktera imajo obilo nakupičene redilne snove. Mlada sadna drevesca morajo tedaj že pred presajanjem v dobri, močni zemlji*) rasti, da potem redilne snove, ktera je rastlinam jako potrebna, morejo iz zemlje srkati in v-se nabirati. Drevesa, ki so rastla na slabi, plevelnati, nezmožni zemlji, ktera niso bila okopana in oskrbljena, kakor je treba, se ne razrastejo vspešno niti v dobri, niti v manj dobri zemlji, — zastajajo v rasti in vsahnejo rada po krajšem ali daljšem bolehanji.

Kdor drevesca za presajanje kupuje, ta naj pazi na to, da taka dobí, ktera so rastla v dobri in vrlo obdelani zemlji. Korenina, deblo in vrhovišče (krona) kažejo na tanko, kakošna je bila zemlja v drevesnici, v kateri so rastla drevesca. Lisasta in lišajasta debela, ktera niso nad koreninami debelejša, kakor pod vrhom, — vrh, kateri je po trikrat ali večkrat prirezan, da bi deblo močnejše postalo, — korenine, ki imajo nekoliko rogovilastih rogljev, pa nič stranskih koreninic: to so znamenja nezmožne in slabo obdelane zemlje, iz ktere se med 100 presajenimi drevesci jih komaj 50 prime, pa še ta večidel slabo rastejo.

Paziti je treba potem tudi na okolščine, ktere pospešujejo vpodobljenje in rast koreninskih popkov. Koreninski popki pa niso oni, ki se naredé na korenini in odrastke poženo (to so debelski popki, ki se po posebnih razmerah na koreninah naredé), ampak tisti so majhni šterclji iz nakupičenih piskerčkov, kateri kožo korenin prederó in kot koreninice rastejo. Take koreninice izrastejo najraje v rahli, napojeni zemlji, nerade pa v trdi suhi ilovici. Ogeljno-kisli vlažni zrak v dotiki s koreninami pospešuje rast koreninskih popkov, iz katerih korenine izrastejo. Po tem zraku nastaja v rahli zemlji nežna gorkota, ktera razkroji počasi vse v zemlji skrite organske ostanke.

*) Nekteri sadjerejci sicer nasprotno trdijo, rekoč, da iz slabe zemlje vzeta drevesca se toliko boljše čutijo v dobro zemljo presajena in tem veselejše rastejo; al to je napak misel; kajti gotovo je to, da že mlado drevesce mora močno, krepko biti; če ne, nima moči za poznejša leta. Da bode drevescu iz slabe zemlje presajenemu bolj všečno na dobri zemlji, to je gotovo; al če je revče hiralno popred, tudi ne bo tako čvrsto rastlo, kakor bi, če bi bilo krepko izrejeno. Pis.

Redilnih reči, po katerih se nareja ogeljnokislec, je dobro pridevati sadnim drevescem, ktera so sploh pripravna za rast; izbudijo se mišice, koreninski popki se narejajo in iz njih izrastejo nove koreninice.

Dobra pripomoč, da se drevó naglo in gotovo ukorenini, je ta, da se plitvo, to je, ne pregloboko vsadí, — da se tik korenine dene zgnojene prsti (tnalovine), pod koreninsko krono pa ječmenovega ali ovsenega semena, čegar kalilna gorkota jim je ugodna, — da se debela korenina ovije z mahom ali z volnato cunjjo, in da se med koreninsko krono dene nekoliko trohlenega mahú.

Ko si pri presajanju vse to storil, potem moraš še drugo skrb imeti. Tako se zemlja okoli drevesca ne sme vteptati, da so trda tla okoli drevesa, kajti to je škodljivo, — zalivanje poredoma pa mnogo koristi. Potem je tudi dobro, ako se zemlja okoli posajenega drevesca pokrije s steljo, s strohljevino, s čreslom, da ostane pod njimi vlažna in rahla; vse to pomaga, da se drevesca rajše ukoreninijo. Ako so drevesca posajena na gorkem, suhem kraju, kjer navadno burja ali sever brije in se je tedaj bati, da ne bi muzga izhlapela, tedaj je koristno, da se deblo do šopa s slamo, mahom ali bičjem povije.

Tako naj dela vsak, kdor se s sadjerejo peča, in gotovo se bodo drevesca, ktera so iz dobre močne zemlje izrastla, prijala in čvrsto rastla.

Vatroslav Žabjekar.

Gospodarske novice.

* Doljne-avstrijska drevesnica v Klosterneuburgu poleg Dunaja (Obst- und Weinbauschule in Klosterneuburg bei Wien) je izdala imenik žlahnih trt, sadnih dreves (prtljkovcev in visocih), ktere prodaja po nizki ceni. Posebno veliko ima jablan visokih po 20 krajc. in pa hrušek pritličnih, na kutinah požlahnjenih po 10 krajc., češenj po 20 kr., pritličnih marelic, breskev in češpelj po 10 kr. Tudi cepiče jabelčine, hruševe, češpljeve, češnjeve, marelične prodaja, ako se jih več vzame, po 1 krajc. Ker se cepiči režejo pozimi in zgodaj spomladi, treba, da si jih kmali naroči, kdor jih dobiti želi.

* Sekretni gnoj v Londonu. Med neštevilnimi družbami na akcije se snuje ravno zdaj nova taka družba na akcije pod imenom „Metropolis Sewage and Essex Reclamation.“ Dozdaj je blato človeško iz záhodov (sekreto), čegar vrednost slavni kemikar Liebig ceni na 2.500.000 šterlingov, to je, na 25 milijonov goldinarjev, teklo po kanalih v reko Themse in odtodi v morje, — in je bilo po takem zgubljen za kmetijstvo. Zdaj ta gnoj po nalašč napravljenih kanalih nabirajo v hraniliščih (rezervoarih), kjer ga omenjena družba hoče

podelanega prodajati, en del pa izpeljati v grofijstvo Essex, kjer ob bregu leži 7000 oralov neobdelane peščne zemlje. Že je za to in še druga začetja dobila dovoljenje državnega zbora in velikomestne županije. Izdala bo akcij (delnic) za 21 milijonov gold. Ker so stroški vse te naprave prevdarjeni na 24 milijonov, bi utegnile delavnice po 45 odstotkov (percentov) dobička donášati, ako se gnoj prodá po Liebigovem prevdarku. Povsod tedaj so začeli s tem, da bi človeški gnoj spravili v denar, ki se dozda izgublja na izrečeno škodo kmetijstvu. Ne zaostajaj tedaj tudi Ljubljana in nobeno drugo mesto, ki zdaj še izgublja po nečimernosti velike kapitale!

Popotne opazke na Krasu.

Potovanje nekdanje trudljivo in drago, je sedaj, kodar so železnice izpeljane, lahno in cenó. To marsikoga spodbode, da se po svetu ozrè, zlasti, kjer se mora v kratkem času videti brez truda veliko. Vendar pa človeka še najbolj mika tje, kjer je zibelka njegova tekla, kjer je prva mlada leta preživel. Tù ga vsaka tudi mala stvarca spominja preteklih let. Ako vidi, da je kaj lepše in bolje postalo, veseli ga to, — žali pa ga, ako vidi, da to in uno hira in peša, in srce ga žene, da rad svetuje, kako bi se dalo spraviti na bolji stan.

Tako tudi mene mika včasih ozreti se po milem Krasu, kodar sem nekdanje jagnjeta pasel. Veliko se je predrugačilo; nekdanji bogatini so obožali, siromaki so si opomogli; nekdanji lepi borštje so zapravljam in brezskrbnim lenuhom po morji splavali, nekdanje goličave so se pa s pripomočjo delavnih in skrbnih gospodarjev z nadopolnim hrastjem obrastle; zemljišča pridnih gospodarjev so z lepo izpeljanim zidom ograjena, kolikor mogoče po vrhu ležečega kamenja očiščena; brajde pogostoma zasajene z večidel zgodnjo črnino, namesti nekdanjega gnjeta in debelega rofoža, dajejo preljubljeno in dobro kapljico terana, kateri pomaga čez vse Kraševcem na noge.

Sadnega drevja, zlasti češenj, je veliko videti; škoda! da za pomnoženje češpelj malo skrbé, dasi ravno rade rastejo, dobro rodijo in prinašajo posebno dober sad, ki se lahko v denar spravi.

Pogosto popraševanje Goričanov po murvovem perji je v Kraševcih vnelo veselje do murvoreje; vendar kamor se pogleda, je še veliko priličnega prostora za murve, zlasti pri cestah, od kodar se lahko cestna voda in blato (kasaliž) napeljuje, kar murvam rast močno pospešuje.

Na Krasu je tudi posebno ugoden svet in zrak za hruške in jablane. Po velikosti, barvi in okusu se na prvi pogled loči sadje od sadja drugih krajev. Kraško sadje je čez vse! Za tega del kaže skrbeti, da sesadno drevjiče priravná, kar ni težavno. Kraševci! posnemajte vedenje Dutovljanov v tej zadevi, ki so si napravili lep saden vrt iz revnega skalnatega pašnika. V kratkem jim bode dajal obilo drevjiča za presajo. Sploh je iz vsega pri Dotovljah spoznati, da, kar se počne, vse kaže na prizadetje, da bi napredovali v kmetijstvu. Pa nekaj sem pogrešal, in to je: akacev (akacij), ki bi Kraševcem gotovo v kratkem pomagali iz velike zadrege. Akac raste naglo; drevce dá v 3 letih močno rahlo, in iz štora jih izraste v tem času še več. Dobra podpora bi bili za pomnoženje brajd! Le blizo njiv nikar akacev saditi; sicer jih bo kmalu vsa njiva polna, ker se zaplodijo po dolgih koreninah in po semenu, da je groza. Za grajo pri senožetih je pa akac kaj dober; on gradi dobro in daje mnogo lesá.

Kar pa na Krasu močno oči žali, to so s ka-

menjem nasuti goli spašniki (gmajne). Kraševci saj ste vendar že vsi skusili, da se taki pašniki naglo z raznim drevjem in grmovjem zarastejo, ako so le zagrajeni, da le živina mladicevja ne omuli! Vsem je tudi znano, da veliko veliko kamenja in griže po vrhu leži, ki zatira travo in druge rastline za klajo.

Ako bi se sosedje lotili tako površno kamenje potrebiti, izrastlo bi na tako otrebljenem pašniku na pol in tudi še več paše, — in tako bi bilo mogoče en del gmajne od paše odločiti in nekoliko let pustiti, da drevje in grmovje odraste, pašeči živini bi se pa vendar nič ne prikrajšalo. Tako obraščen pašnik bi potem gotovo več paše dajal kot goli, kjer ob hudi suši vse zgorí. Po tej poti bi Kras v malo letih tisti obraz razgubil, ki oči žali in o katerem ptujci vedó toliko povedati, ter se čudijo, kako je ljudem mogoče, na taki puščavi živeti; pameten, delaven in skrben Kraševac pa vse drugače ceni svojo zemljo; na svoja ušesa sem slišal trditi sedemdeset let starega kmeta, da dobremu gospodarju tudi na Krasu more dobro izhajati in da mu ni treba praznega trebuha po svetu nositi, ako le posebne nesreče nad-nj ne pridejo.

Trta je letos srednje obrodila, zraven je pa tudi bolezen zlasti raztresence močno poškodovala; vendar kar bode vina, dobra bode kapljica, ker se s trganjem dolgo odlašá. — Ajda je letos na vso moč bogata, pa tudi čbele so bogate; toda od drugih krajev brez števila pripeljane tujke so domače skoro popolnoma oropale in zatrle, brž ko je začelo paše primanjkovati. Dosto očiten dokaz, kamo pripravi domače čbelarje z veliko nadušenostjo v deželnem zboru zagovarjana „prostost čbelne paše!“

Dr. Jož. Orel.

Zgodovinsko-politične razprave.

Avstrija v različnih dôbah.

(Konec.)

3. Avstrija od leta 1866 in naprej.

Nasledki nesrečnega boja pri Kraljevem Gradcu, ko je pruska vojska v kratkih sedmih dnevih popolnoma ob tla djala našo armado, osnovali so Avstrii novo dôbo, in to je ta, da se ima, stopivši iz nemške zveze, ozirati in skrbeti le za svoje narode, da se ojači v notranjstvu po vpeljavi vsem narodom pravičnega ustava in po povzdigi duševnega in materijalnega napredka, da tako postane jedro zdravo, da je, na kratko rečeno, Avstrija za Avstrijo.

Taka Avstrija bode močna in strah vnanjim sovražnikom.

Kako pa osnovati tako Avstrijo? O tem si stojé dandanes tri forme nasproti: centralizem, dvalizem, federalizem.

Centralistična forma bi tadaj bila na pravem mestu, ako bi v Avstrii bival le en narod, dvalistična forma pa tadaj, ako bi bivala dva naroda, kajti dvalizem ni družega nič kot centralizem — na dva kampa.

Vsakdo, ki Avstrijo vidi, kakoršna je, lahko previdi, da národna lega Avstrije zahteva federalizem, to je, da se glavitne, vsem njenim deželam edino-skupne zadeve, kakor so finance, vnanje razmere, vojska in občno trgovstvo, opravljajo z državno vlado v enem, obcnem državnem zboru, vse drugo pa, da si vsak narod oskrbljuje na domačem, deželnem zboru. Tedaj bi ali deželni zbori ali pa narodi neposredno pošiljali v Beč (na Dunaj) poslance za te glavne, občne zadeve; kar pa se tiče upravnih, sodniških, šolskih in družih domačih zadev, o tem bi odločevali deželni zbori. Gotovo ta način nikakor ne bi slabil naše države, ker bi imela